

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.24>

УДК 339.9

О. Г. Мельник,

д. е. н, професор, завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8819-1910>

Д.-І. І. Якимець,

аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0966-5462>

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

O. Melnyk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University

D.-I. Yakymets,

Postgraduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University

RISK CLASSIFICATION OF FOREIGN TRADE ACTIVITIES OF ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

В умовах євроінтеграції зростає роль зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Стаття присвячена актуальним питанням класифікації ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроінтеграції. У статті розглянуто класифікацію ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств з якими стикаються підприємства у контексті євроінтеграції та основні їх недоліки. Внаслідок різноманітності ризиків відсутня загальноприйнята класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Дослідження спрямоване на уточнення сутності класифікації можливих ризиків діяльності підприємств в умовах євроінтеграції, що є актуальним у змінному геополітичному та економічному середовищі. Досліджено сутність та класифікацію ризиків ЗЕД підприємств в умовах євроінтеграції. Визначено сутність ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств та фактори, що на них впливають. Проаналізовано наукову літературу для розробки комплексної системи класифікації. Визначено та систематизовано ризики, які виникають на шляху підприємства в умовах євроінтеграції, зокрема, зміни в торговельних угодах, валютні, політичні, логістичні та митні ризики. Наведено покращену класифікацію ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах євроінтеграції для систематизації та ідентифікації можливих ризиків. Запропонована класифікація визначає специфічні ризики, пов'язані з євроінтеграцією, такі як зміни торгових угод, логістичні складності та митні правила. Розроблена класифікація ризиків є інструментом для систематизації та ідентифікації ризиків, що дозволяє підприємствам управляти їхніми ризиками більш ефективно та забезпечити стійкий розвиток у контексті євроінтеграції.

Foreign economic activity is playing an increasingly important role for businesses in the context of European integration. The article is devoted to the topical issues of risk classification of foreign economic activity of enterprises in the conditions of European integration. The article examines the classification of risks of foreign economic activity of enterprises that enterprises face in the context of European integration and their main shortcomings. Due to the diversity of risks,

there is no universally accepted classification of risks in the foreign trade activities of enterprises.. The study is aimed at clarifying the essence of the classification of possible risks of enterprise activity in the conditions of European integration, which is relevant in a changing geopolitical and economic environment. It explores the essence and classification of risks in foreign trade activities of enterprises under the conditions of European integration. The nature of risks in foreign trade activities of enterprises and the factors influencing them are identified. The scientific literature has been analyzed to develop a comprehensive classification system. Risks arising in the path of enterprises under the conditions of European integration, including changes in trade agreements, currency, political, logistical, and customs risks, have been identified and systematized. An improved classification of risks in the foreign trade activities of enterprises under the conditions of European integration is provided for the systematic categorization and identification of potential risks. The proposed classification delineates specific risks associated with European integration, such as changes in trade agreements, logistical complexities, and customs regulations. By identifying and systematizing the classification of risks, enterprises can develop effective risk mitigation strategies. The developed risk classification serves as a tool for systematizing and identifying risks, enabling enterprises to manage their risks more effectively and ensure sustainable development in the context of European integration.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, підприємства, євроінтеграція, класифікація ризиків, оцінка ризиків, управління ризиками, торговельні угоди, валютні ризики, політичні ризики, логістичні ризики, митні ризики, геополітичні ризики, економічні ризики, змінне середовище, бізнес-ризики, ідентифікація ризиків, зниження ризику

Keywords: foreign economic activity, enterprises, European integration, risk classification, risk assessment, risk management, trade agreements, currency risks, political risks, logistical risks, customs risks, geopolitical risks, economic risks, changing environment, business risks, risk identification, risk mitigation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасному світі стрімко розвивається динаміка ринкових процесів. Вона настільки висока, що невід'ємною складовою ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства є управління ризиками. Особливого значення воно набуває у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємств в умовах євроінтеграції. Ризики в умовах євроінтеграції щороку стають все більш непередбачуваними для суб'єктів ЗЕД. На фоні стрімкого росту глобалізаційних процесів проблема класифікації та управління ризиками набуває все більшої актуальності і значимості. Ризики є причиною виникнення загроз, які супроводжуються погіршенням фінансового стану підприємства та несуть за собою нестабільний розвиток. Відсутня або неефективна система ризиків перешкоджає суб'єкту ЗЕД отримувати бажані фінансові результати.

Інтеграція з європейським ринком зумовлює зміни у торгівельних умовах, збільшення різноманітних ризиків. Внаслідок підписання угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони перед українськими підприємствами відкриваються нові можливості водночас з новими ризиками.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні та уточненні сутності класифікації можливих ризиків діяльності підприємств в умовах євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблеми ризиків та їх класифікація у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроінтеграції розглядається у роботах українських та зарубіжних науковців. В працях даних авторів описано загальні ризики у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємств, подано різноманітні підходи до класифікації ризиків, їх характеристику, характер та методи подолання. З огляду на міжнародне динамічне середовище,

з'являються нові ризики, тому відсутня чітка класифікація ризиків в умовах євроінтеграції. З метою удосконалення системи управління ризиками та їх мінімізації для суб'єктів ЗЕД необхідно провести дослідження та класифікацію можливих ризиків для підприємств.

Діяльність підприємства на міжнародному європейському ринку стає щороку все більш непередбачуваною, змінюється обсяг та рівень ризиків. Усі економічні процеси мають вартісний характер, характеризуючи збиток підприємства. Класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства розглядається у роботах багатьох науковців, оскільки це важливий аспект управління міжнародним бізнесом.

Деякі з робіт науковців В. Крамаренко, М. Бойчук, Л. Маханець, М. Левченко, О. П. Подра, Н. Я. Петришин, Є. В. Крикавський, Джон Деніелс, Нортон Д., Каплан Р, Майкл Е. Портер які висвітлюють аспекти ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства і надають класифікації ризиків, які є корисними для бізнесу під час прийняття важливих рішень. Вони можуть включати політичні, економічні, соціокультурні, технологічні та інші фактори, які впливають на міжнародну діяльність.

Класифікації та дослідження науковців допомагають підприємствам краще керувати ризиками у своїй зовнішньоекономічній діяльності. Істотно вплинула на розвиток концепції управління ризиком, книга: "Risk Management: Concepts and Guidance" (Управління ризиком: концепції та рекомендації), опублікована Міжнародним стандартним інститутом (International Standards Organization, ISO) у 1995 році. Ця книга містить в собі перші стандарти ISO, пов'язані з управлінням ризиком, і встановлює основні принципи, визначення та загальні вимоги до систем управління ризиком.

Ця робота дала великий поштовх у створенні загальноприйнятих методик управління ризиком, але, звичайно, багато інших авторів і організацій також вносили свій внесок у розвиток цієї проблематики, представляючи різні моделі та підходи до управління ризиком.

Наукова праця вченого з галузі міжнародного бізнесу, такого як Джон Деніелс спрямована на розуміння ризиків, що виникають при здійсненні міжнародних операцій, і встановлення стратегій управління цими ризиками. У цій праці основна увага акцентується на політичні, інвестиційні та ризики пов'язані з інфляцією. Автор до найважливіших проблем зараховує інфляцію, зовнішній борг, валютні коливання та політичну нестабільність. [1].

Нортон Д., Каплан Р. своїй книзі "Стратегічні карти: Трансформація нематеріальних активів у матеріальні результати" розглядають процес побудови стратегічних карт, у контексті яких включено методи оцінки ризиків, їх вплив на стратегічні цілі та методи мінімізації ризиків. Автори виділяють методи розробки та управління стратегічними проектами з урахуванням потенційних загроз і непередбачених обставин. Каплан Р. розглядає зовнішньоекономічний ризик як результат взаємодії різних галузей економіки та ринків, що впливають на міжнародні відносини та діяльність підприємств. Це визначення враховує можливість як позитивних, так і негативних результатів у зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Позитивні відхилення можуть означати успішні угоди, розвиток нових ринків, збільшення обсягів продажів тощо. Негативні відхилення можуть включати фінансові втрати, неспроможність на нових ринках, небажані зміни у законодавстві та тарифних бар'єрах тощо [2]. Вказане трактування підкреслює важливість ретельного аналізу, планування та управління ризиками для досягнення успіху в міжнародному бізнесі. Такий підхід допомагає підприємствам більш ефективно використовувати можливості глобалізації, а також мінімізувати можливі негативні наслідки зовнішньоекономічних операцій.

Для покращення класифікації ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроінтеграції важливо поєднувати різні підходи, враховувати сучасні тенденції та використовувати відповідні методи дослідження та аналізу.

На думку В. Крамаренко, ризики ЗЕД можна поділити на комерційні та інвестиційні, які пов'язані з веденням бізнесу та інвестуванням. Комерційні ризики стосуються операційної частини зовнішньоекономічної діяльності та включають зміни на ринках, зміни валютних курсів, неплатоспроможність партнерів, проблеми з логістикою, відмінності у законодавстві між країнами. Інвестиційні ризики виникають при вкладенні капіталу або ресурсів у зовнішньоекономічні проекти та активи. Відповідно до цього дана категорія може включати такі ризики: політичні, економічні, технологічні [3].

М. Бойчук та Л. Маханець досліджували проблему прийняття економічних рішень в умовах невизначеності. Під час прийняття рішень основною ідеєю є врахування ймовірностей різних ризиків, тому автори виокремлюють політичні, економічні, торгівельні та фінансові ризики. Управління цими ризиками є важливою частиною стратегії зовнішньоекономічної діяльності [4].

Микола Левченко приділяє увагу внутрішнім та зовнішнім ризикам у контексті ЗЕД. Внутрішні ризики виникають в межах самого підприємства і можуть бути поділені на такі категорії: недостатня кваліфікація персоналу, що займається зовнішньоекономічною діяльністю, неефективне управління процесами ЗЕД, технологічні ризики, ризик неправильного контролю якості або порушення стандартів. Щодо зовнішніх ризиків, то автор говорить, що їх важко передбачити та управляти ними та виділяє такі ризики: політична та економічна нестабільність країн-партнерів, зміни в законодавстві, тарифні бар'єри, зміна валютних курсів, конкуренція на ринку [5].

Американський вчений Вільям Шарп вніс значний внесок у теорію фінансів та управління ризиками. У його роботі ризики умовно розділяються на дві основні категорії: систематичні та специфічні. Такий поділ є актуальним для будь-якого підприємства, яке здійснює зовнішньоекономічні операції. Систематичні ризики виникають внаслідок загальних економічних, політичних або інших зовнішніх факторів, які впливають на весь ринок або галузь в цілому. Наприклад, зміни в рівні процентних ставок, економічні

кризи, політичні нестабільності тощо. Систематичні ризики не можна уникнути або розподілити. Специфічні ризики виникають внаслідок конкретних обставин або характеристик певного активу компанії. Наприклад, це може бути недолік в управлінні, невдалі стратегічні рішення, проблеми виробництва, зміни у попиті на конкретний товар чи послугу [6].

Один із відомих вчених Майкл Е. Портер у книзі «Конкурентна перевага: Як створити і зберегти успіх у світовій економіці» досліджував конкурентні переваги націй. Автор не виокремлює класифікацію ризиків підприємства у своїй діамантовій моделі, але її аналіз дає змогу зрозуміти фактори, що впливають на ризики та можливості підприємства. Майкл Е. Портер розглядає різні аспекти конкурентоспроможності підприємств, включаючи те, які чинники роблять те чи інше підприємство більш успішними у міжнародній торгівлі, а також ризики, які можуть виникнути в процесі експортної діяльності.

Компанії зазвичай стикаються з різними видами ризиків, пов'язаних з міжнародною торгівлею та зовнішньоекономічною діяльністю. Деякі з найбільш поширених ризиків для таких компаній включають: валютний, політичний, економічний, логістичний, кредитний ризик, ризик змін в ринкових умовах та конкурентний ризик.

Управління цими ризиками може вимагати використання різноманітних стратегій, таких як диверсифікація ринків, захист від валютного ризику за допомогою фінансових інструментів, страхування та ретельний аналіз міжнародного середовища [7].

Відомий науковець, який досліджував ризики, пов'язані з умовами контракту, - це Дуглас Норт. В своїй роботі він розглядав роль інституцій у формуванні економічних результатів, включаючи вплив правових умов і контрактів на ефективність ринкових відносин. Він окреслив дві категорії ризиків - ризики, пов'язані з умовами контракту та зовнішні ризики [8].

Ризики, які пов'язані з умовами контракту:

1. Недостатня чіткість умов.

2. Зміна умов.

3. Невиконання обов'язків сторонами.

Зовнішні ризики відносно контракту:

1. Політичні ризики.

2. Економічні ризики.

3. Технологічні ризики

Класифікація ризиків ЗЕД (закупівля, електронна комерція, дистрибуція) є важливою для розуміння та управління ризиками, пов'язаними з використанням електронних систем у бізнесі. Однією з праць, де була висвітлена класифікація ризиків ЗЕД, є робота "E-commerce Risks and Strategies for Small Business" (Ризики та стратегії електронної комерції для малих підприємств), авторства Пола С. ван Фенема (Paul C. van Fenema) та Еріка ван Хека (Eric van Heck), опублікована у журналі "Management Decision" у 2002 році. У цій роботі висвітлено різноманітні аспекти ризиків, які можуть виникнути при впровадженні електронної комерції при здійсненні операцій ЗЕД [9].

Багато вчених та експертів займалися дослідженням соціокультурних ризиків у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Річард Льюїс у своїй книзі описував важливе джерело розуміння міжкультурних взаємовідносин у бізнесі та суспільстві. Він описує соціокультурні ризики та виникнення конфліктів. Тому виділяє таку класифікацію соціокультурних ризиків: культурні відмінності, соціальні норми і цінності, політична стабільність і соціальна нестабільність, відносини зі співробітниками та місцевими партнерами [10].

Сучасним науковцем Є. Крикавським описано управління логістичними ризиками. Логістичні ризики виникають внаслідок перешкод та непередбачуваних обставин у логістичному ланцюзі поставок, які впливають на ефективність логістичних операцій. Автор досліджує перелік ризиків логістичних операцій та наводить свою класифікацію: ризики постачання, виробництва, складування та транспортні ризики [11].

Дослідження особливостей управління та класифікації митних ризиками відображено у статті О. П. Подра, Н. Я. Петришин. Під час здійснення торгових відносин дані автори виділяють такі ризики: ризики під час контролю доставки товарів; ризики що виникають під час митного контролю та митного оформлення доставки, пов'язані із необхідністю здійснення документального контролю; ризики, які виявляються після факту митного оформлення; ризики під час митного аудиту[12].

На підставі вищезазначеного слід сказати, що існує велика кількість підходів до класифікації ризиків, та виділити наступні недоліки у формуванні класифікації ризиків ЗЕД, про які часто згадується в наукових працях:

1. Неоднорідність класифікації. Класифікація ризиків може бути фрагментованою та неоднорідною, що призводить до ускладнень в управлінні ризиками.

2. Відсутність врахування сучасних тенденцій. Класифікація ризиків може бути застаріла та не враховувати сучасні тенденції, такі як кібербезпека, стійкість ланцюгів постачання.

3. Недостатня адаптивність. Деякі класифікації можуть повільно адаптовуватися до змін у бізнес-середовищі або нових технологій.

4. Відсутність узагальненої класифікації. На даний час не існує узагальненої чи стандартної класифікації ризиків, яка б підійшла кожному учаснику ЗЕД.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ризиками ЗЕД підприємства в умовах євроінтеграції можна управляти за допомогою різноманітних стратегій та інструментів. Для прогнозування настання ризикової події, зниження ризику та його запобігання ризиків слід сформувати поліпшену класифікацію ризиків та розглянути кожную групу детальніше. Удосконалена класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах євроінтеграції наведена на рис. 1.

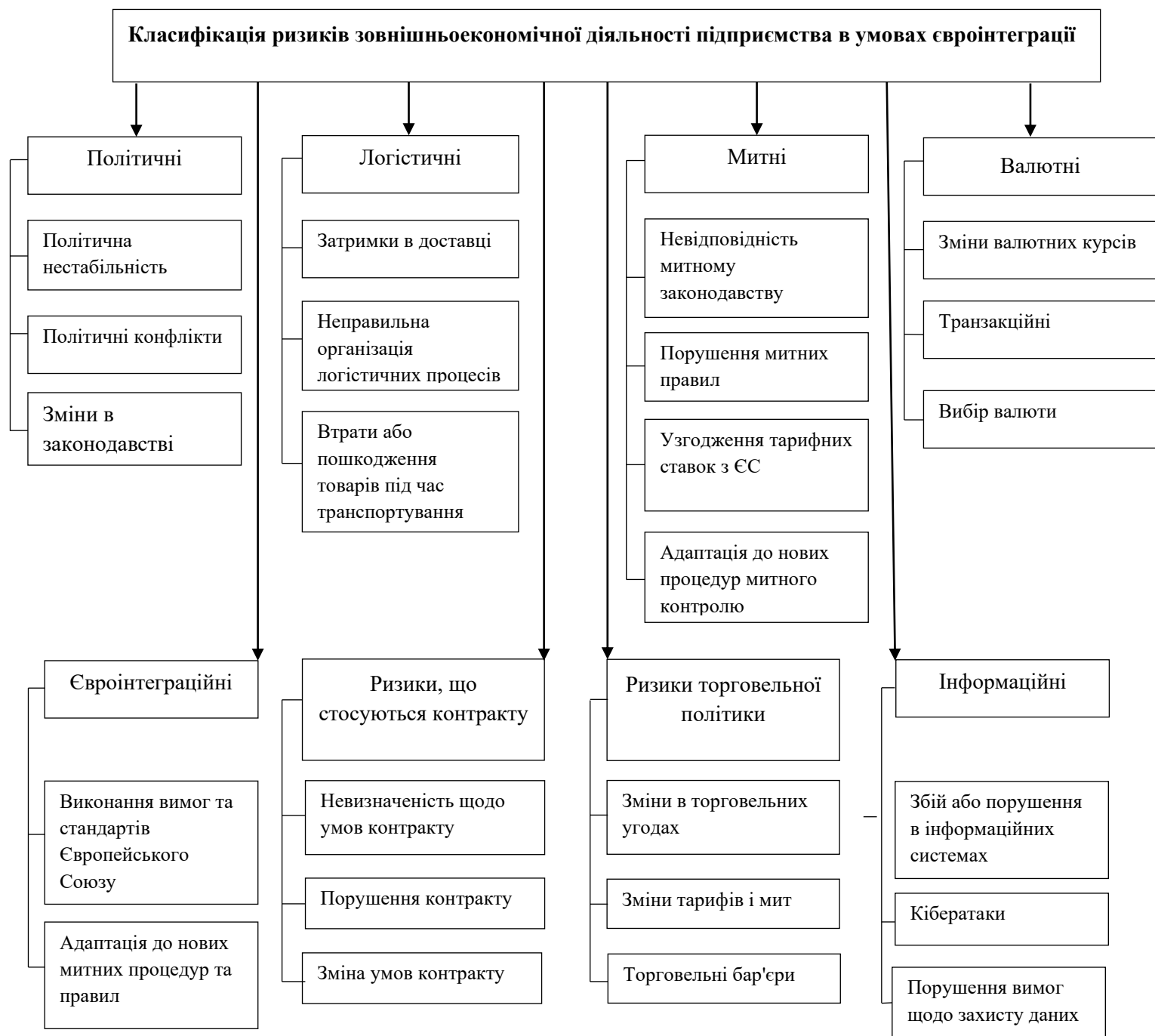

Рисунок 1. Удосконалена класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах євроінтеграції

Ризик ЗЕД в умовах євроінтеграції можна розглядати як сукупність різних аспектів, включаючи ризик країни та комерційний/інвестиційний ризики.

Ризик країни виникає внаслідок політичної, економічної та соціальної нестабільності в конкретній країні, таких як зміни у законодавстві, політиці, рівень корупції, економічні кризи, воєнні конфлікти тощо. Цей ризик може вплинути на фінансові результати та операції підприємства, яке має бізнес в цій країні.

Комерційний та інвестиційний ризики пов'язані з поведінкою контрагентів та партнерів підприємства в процесі ведення бізнесу та здійснення інвестицій. Вони можуть включати такі аспекти, як невиконання умов контракту, фінансова неплатоспроможність контрагента, зміни в ринкових умовах, конкуренція.

Управління ними може вимагати різних стратегій та інструментів. Наприклад, для ризиків країни можуть бути застосовані політичні та економічні аналізи, диверсифікація ринків та інвестицій, укладення страхових полісів на випадок політичних ризиків тощо. Для комерційних та інвестиційних ризиків можуть бути застосовані контрактні умови, професійний догляд за контрагентами, аналіз кредитного ризику та інші стратегії управління ризиками.

Також управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроінтеграції можна розглянути як багатофункціональну складову ризику для підприємства і виділити наступні види:

1. Ризик управління даними. Використання електронних систем ЗЕД може створити ризик витоку конфіденційної інформації або порушення конфіденційності клієнтів, якщо не вжити відповідних заходів безпеки.

2. Ризик кібербезпеки. Збільшується потенційна загроза хакерських атак із впровадженням електронних систем. Порушення безпеки може призвести до втрати даних, порушення виробничого процесу або навіть фінансових втрат.

3. Ризик процесів електронної комерції. Залежно від рівня автоматизації та інтеграції з іншими системами існує ризик затримок у

виконанні замовлень, проблем з інвентаризацією та іншими виробничими процесами.

4. Ризик ланцюжка постачання. Електронні системи можуть зробити ланцюжок постачання більш складним та вразливим на випадок збоїв у системах або проблем зі зв'язками між різними учасниками.

5. Ризик фінансів і платежів. Електронні системи можуть бути піддані ризику фінансового шахрайства, включаючи шахрайство з платежами, перехоплення платіжних даних тощо.

6. Ризик нестабільності систем. Підприємства можуть стикатися з ризиком відмови або несправності електронних систем ЗЕД, що може призвести до припинення операцій або втрати даних.

7. Ризик порушення вимог щодо захисту даних. Порушення вимог щодо захисту даних, таких як Загальний регламент з захисту даних (GDPR) в Європейському Союзі або інші регулятивні норми, можуть призвести до значних штрафів та втрати репутації для підприємства.

8. Ризик змін в законодавстві та регулюванні. Зміни в законодавстві або регуляторному середовищі, що стосуються електронної комерції і ЗЕД, можуть створити додаткові ризики для підприємства.

Багато підприємств шукають можливості розширення своєї діяльності через співпрацю з закордонними партнерами. Цей процес супроводжується ризиками, які необхідно враховувати при виборі закордонного партнера. Політичні конфлікти або непередбачені політичні події можуть вплинути на здатність партнера виконати свої зобов'язання згідно контракту. Економічна нестабільність, валютні коливання або інші економічні проблеми в країні партнера можуть призвести до фінансових труднощів у партнера, що може вплинути на його здатність виконувати контрактні зобов'язання. Різні правові системи та нормативи можуть мати вплив на виконання контракту. Непередбачені правові обмеження або несприятливі законодавчі зміни можуть призвести до порушення угоди.

Валютні ризики є значущою складовою ризиків для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Ці ризики виникають у зв'язку з потенційними змінами валютних курсів, що може вплинути на вартість товарів та послуг, доходи та витрати підприємства. Ризик вибору валюти та ризик коливання валютних курсів є ключовими складовими валютних ризиків, з якими зіштовхуються підприємства, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Якщо говорити про ризик вибору валюти, то підприємство має вирішити в якій валюті вони будуть проводити свої транзакції. Вибір валюти може вплинути на рівень ризику, з яким стикається. Щодо ризику коливання валютних курсів, то це може вплинути на вартість операцій, прибутковість та загальну фінансову стабільність підприємства. Також слід до цих ризиків додати експозицію до ризику валютного паритету. Якщо підприємство має зобов'язання або відомості про прибуток у валюті, що відрізняється від валюти, в якій воно операційно діє, це може створити ризик непередбачуваної вартості зобов'язань або прибутку.

Євроінтеграційні ризики виникають внаслідок здійснення торгівлі з країнами ЄС. При підписанні торговельних угод з країнами ЄС можуть змінюватися митні правила, ставки мита та інші митні процедури, що може вплинути на умови міжнародної торгівлі. Підписання контрактів може вимагати відповідності певним стандартам якості та безпеки товарів, що може вимагати інвестицій у модернізацію виробництва та адаптацію до нових вимог. Управління цими ризиками вимагає ретельного аналізу потенційних наслідків підписання торговельних угод, розроблення стратегій адаптації до нових умов та планування інвестицій для модернізації та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Логістичні ризики становлять важливу складову ведення бізнесу через значний вплив логістики на ефективність міжнародних операцій. Затримки у транспортуванні товарів можуть виникнути через різні причини, такі як погодні умови, технічні проблеми або політичні обмеження, що може призвести до порушення графіків поставок та невиконання зобов'язань перед

клієнтами. Пошкодження чи втрата вантажу під час транспортування може призвести до фінансових втрат. Затримки чи непередбачені проблеми з митними процедурами можуть ускладнити чи затримати вивезення або ввезення товарів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Умови євроінтеграції відкривають нові можливості для підприємств, але також вносять додаткові ризики та виклики. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграції вимагає комплексного підходу та системної стратегії. Поняття «ризик» має бути невід'ємною частиною зовнішньоекономічної діяльності підприємства. З цією метою було запропоновану власну класифікацію ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства в умовах євроінтеграції для систематизації та ідентифікації можливих ризиків.

Кожне підприємство має виділяти ризик-фактори, класифікувати можливі типи ризиків, визначати їх вплив та знаходити шляхи їх вирішення. Це дозволить підприємствам бути більш системними та раціональними.

Перспективою подальших досліджень є пошук підходів до управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграції. Це вимагає від підприємств гнучкості, стратегічного мислення та глибокого розуміння міжнародних ринків. З правильним управлінням ризиками підприємства можуть забезпечити стабільний розвиток та конкурентоспроможність в умовах глобалізації економіки.

Література

1. Daniels J.D. and Radebaugh L.H. (1994) International Business: Environments and Operations, Addison-Wesley Publishing Company.
2. Каплан Р., Нортон Д. Стратегічні карти. Трансформація нематеріальних активів в матеріальні результати; пер. з англ. ЗАО «Олімп-Бізнес», 2005. - 512 с.

3. Крамаренко В., Твердохлібів Н. Крайнові ризики у зовнішньоекономічній діяльності : Посібник. Сімферополь : ДіАйПі, 2012. 251 с.
4. Бойчук М. В., Маханець Л. Л. Прийняття економічних рішень в умовах ризику з використанням очікуваної корисності // Збірка наукових праць. Випуск 200. Том І. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 17-25.
5. Левченко, М.О. Формування механізму управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності машинобудівних підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.04/ М.О. Хмельницький, 2013. – 249 с.
6. Sharpe, W. F. (1970). Portfolio theory and capital markets. New York: McGraw-Hill.
7. Porter, M. E. (1985). Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance. New York: Free Press.
8. North, D. C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Van Fennema, P. K, Van Heck, E (2002). Risks and strategies for e-commerce for small businesses. Management Decision, 40(2), 167-186.
10. Lewis, R. D. (2005). When cultures collide: Leading across cultures. London: Nicholas Brealey Publishing.
11. Крикавський Є. В., Чорнописька Н. В. Логістичні системи : навч. посіб. Львів : Нац. ун-т "Львів. політехніка", 2009. 262 с
12. Подра, О. П., Петришин, Н. Я. (2022). Особливості управління ризиками у митній сфері. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 2022. № 4 (1).С. 32–39.

References

1. Deniels, Dz.D. and Radeba Li X. (2014), Mizhnarodnyj biznes: zovnishnie seredovysche ta dilovi operatsii [International business: external environment and business operations], Moscow, Russia.

2. Kaplan, R. and Norton, D. (2005), Stratehichni karty. Transformatsiia nematerial'nykh aktyviv v material'ni rezul'taty [Strategic maps. Transformation of intangible assets into tangible results], ZAO «Olimp-Biznes», Moscow, Russia.
3. Kramarenko, V.I. and Tverdokhlibiv N.I. (2012), Krainovi ryzyky u zovnishn'oekonomichnij diial'nosti [Country risks in foreign economic activity], DiAjPi, Simferopol', Ukraine.
4. Bojchuk, M.V. and Makhanets', L.L. (2005), “Making economic decisions under risk conditions using expected utility”, Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. Zbirnyk naukovykh prats' DNU, vol. 200, no. I, pp. 17-25.
5. Levchenko, M.O. (2013), “Formation of the risk management mechanism in the foreign economic activity of machine-building enterprises”, Ph.D. Thesis, Economy, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.
6. Sharpe, W.F. (1970), Portfolio theory and capital markets, McGraw-Hill, New York, USA.
7. Porter, M.E. (1985), Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance, Free Press, New York, USA.
8. North, D.C. (1990), Institutions, institutional change and economic performance, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
9. Van Fenem, P.K. and Van Khek, E. (2002), “Risks and strategies for e-commerce for small businesses”, Management Decision, vol. 40 (2), pp. 167-186.
10. Lewis, R.D. (2005), When cultures collide: Leading across cultures, Nicholas Brealey, Publishing London, UK.
11. Krykavs'kyj, Ye.V. and Chornopys'ka, N.V. (2009), Lohistychni systemy [Logistics systems], Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu “L'vivs'ka politekhnika”, L'viv, Ukraine.
12. Podra, O.P. and Petryshyn, N.Ya. (2022), “Features of risk management in the customs sphere”, Menedzhment ta pidpryemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, vol. 4 (1), pp. 32-38.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2024 р.